

KÖZELKÉP

Hogyan változott a hazai egyetemisták drogfogyasztása a Covid idején?

ARNOLD PETRA¹ – GELENCSÉR ANNA² – ELEKES ZSUZSANNA³

ABSZTRAKT

A Covid-19 kitörése, a karantén mindenkire jelentős hatással bír mentálisan és szociálisan egyaránt. Az életkörülmények, a napi rutin megváltozása, a munkahely elvesztése, a létbizonytalanság jelentős lelki megterhelést jelent az emberek számára, amely növelheti az egészségkárosító magatartások gyakoribbá válását. A tanulmány azt vizsgálja, hogy a rizikómagatartásban milyen változás figyelhető meg a koronavírus hatására a hazai egyetemisták körében, illetve, hogy ez a változás milyen pszicho-szociális tényezőkkel magyarázható. Az Antwerpeni Egyetem által koordinált Hallgatók Jóléte Nemzetközi Koronavírus Kutatás (Covid-19 International Student Well-Being Study) adatait dolgozzuk fel. A kutatásban közel 26 ország, 75 egyeteme vett részt. Magyarországról a Budapesti Corvinus Egyetem, a Debreceni Egyetem, a Miskolci Egyetem és a Szegedi Tudományegyetem hallgatói töltötték ki online a kérdőívet. A teljes egyetemista populációt céloztuk meg. Az adatfelvétel 2020 tavaszán zajlott le. Eredményeink azt mutatják, hogy az összes egészségkárosító magatartás csökkent a Covid-19 alatt, azonban a vírus előtt már fogyasztók körében nőtt a fogyasztás gyakoriságának az átlaga. Mindez arra utal, hogy a hazai egyetemisták körében feltehetően csökkent a rekreációs használat, és nőtt a problémásabb fogyasztás a pandémia alatt. Eredményeink felhívják a figyelmet arra, hogy a karantén alatti átmeneti helyzetet nehezebben viselő egyetemisták esetében gyakoribbá válhatnak az egészségkárosító magatartások, így fontos prevenció és segítő lehetőségeket biztosítani számukra.

KULCSSZAVAK: Covid-19, fiatalok, egyetemista, drog, alkohol, rizikómagatartás

ABSTRACT

How has university students' drug use changed during Covid-19?

The Covid-19 outbreak and the lockdown have had significant psychological and social impacts on everyone's life. Changing life circumstances and daily routines, job losses, uncertainty, have put a psychological strain on us. As a consequence, we may experience risk behaviours more often than before. The aim of the study is to analyse how risk behaviours have changed due to Covid-19 among university students in Hungary, and to identify the psycho-social factors along

¹ MTA-BCE Társadalomepidemiológiai Kutatócsoport, arnold.petra@uni-corvinus.hu

² MTA-BCE Társadalomepidemiológiai Kutatócsoport, e-mail: anna.gelencser@uni-corvinus.hu

³ Budapesti Corvinus Egyetem Kommunikáció és Szociológia Intézet, MTA-BCE Társadalomepidemiológiai Kutatócsoport, e-mail: zszusanna.elekes@uni-corvinus.hu

KÖZELKÉP

which the shift can be explained. The analysis is based on the data of 'Covid-19 International Student Well-Being Study' – a study initiated and coordinated by the University of Antwerpen involving 75 universities from 26 countries. Four Hungarian universities – Corvinus University of Budapest, the University of Debrecen, the University of Miskolc, and the University of Szeged participated in the study. The survey was conducted among all university students who filled in an online questionnaire in Spring 2020. Our results show that all risk behaviours have declined during the Covid-19 period. However, students who had had consumed drug before Covid-19 have been using them more frequently during the pandemic. Our results suggest that the recreational use have probably declined and the problematic use have probably increased among university students during the pandemic. Our results highlight the fact that students for whom the crisis situation imposed by the quarantine was hard to handle are more likely to use substances more frequently, so offering them prevention and treatment options is crucial.

KEYWORDS: Covid-19, youth, university students, drug, alcohol, risk behaviour

Bevezetés⁴

A Covid-19 kitörése mindenkire jelentős hatással bír. Az életkörülmények, a napi rutin megváltozása, a munkahely elvesztése, a létbizonytalanság, a baráti és családi kapcsolatok fenntartásának a nehézsége, azaz a kollektív rend megbomlása jelentős lelki megterhelést jelent az emberek számára. A koronavírus miatt hirtelen megváltozott élethelyzet egy átmeneti időszaknak tekinthető, egy olyan időszaknak, aminek nem tudni, mikor lesz vége. Az átmeneti időszak, a kiszámíthatatlanság, a tehetetlenség, a megváltozott életkörülmények, a változás mind bizonytalanságot eredményeznek az emberek életében. Ezek a tényezők pedig növelhetik az egészségkárosító magatartások gyakoribbá válását.

A Covid-19 járvány, illetve különösen a karantén jelentősen befolyásolhatja a mentális állapotot. A fertőzéstől való félelem, a karantén hossza, a nem megfelelő ellátás és információhiány is negatívan befolyásolhatják az egyén mentális állapotát (Brooks et al. 2020). A fertőzéstől való félelem megnyilvánulhat egyrészt abban, hogy az egyén aggódik saját egészségügyi állapota miatt, másrészt abban, hogy tart a hozzátartozók megfertőzésétől (Brooks et al. 2020). A megfelelő ellátottság hiánya a pandémia alatti izolált helyzetben szükséges tárgyakat is magába foglalhatja (például védőmaszk, hőmérő hiány); az információ hiánya pedig a nem elegendő tájékoztatás mellett, magába foglalja az egymásnak ellentmondó híreket a járványról és a karanténról (Brooks et al. 2020). Illetve a karantén ténye annak lejárta követően is negatív hatással lehet az egyénre, ami leginkább két jelenségben nyilvánul meg: az anyagi problémákban, illetve a koronavírushoz társított stigmában (Brooks et al. 2020). Az első jelenséget az magyarázza, hogy sokan a karantén alatt munkaképtelen állapotba kerültek, így jelentős jövedelem kiesésre számíthatnak. A második jelen-

⁴ A szakirodalom gyűjtésben részt vett Bencsik Nóra is.

KÖZELKÉP

ség pedig a társadalom általi gyanakvásban és tartózkodásban nyilvánul meg azon személyekkel szemben, akik már átestek a Covid-19 víruson (Brooks et al. 2020).

A koronavírus hatására a droggeresletben és a drogkínálatában is megfigyelhetőek változások. A drogok beszerzése és fogyasztása más szinterekre helyeződött át: a hozzájutás szempontjából az online tér, a házhozszállítás; a fogyasztást nézve pedig az otthon vált biztonságosabbá (Reynolds et al. 2020, EMCDDA 2021). A Covid-19 hatására a drogpiacra fennakadások voltak az ellátottságban a nem termesztő vagy előállító országokban. A határlezárást, a bárók, klubok, éttermek stb. bezárása és a *social distancing* okozott további nehézségeket, ezzel visszaszorítva a közösségi, nyílt szintereken történő fogyasztást (Reynolds et al. 2020). Azonban nem tűnt el a közös szerhasználat, az továbbra is jelen volt, személyes találkozók vagy online eszközök alkalmazásával (Dumas et al. 2020). A járvánnyal járó stressz és pánik hatására, az élelmiszerekhez, egyéb cikkekhez hasonlóan mind a drog, mind az alkohol esetében is sor került felhalmozásra. Az említettek következtében a drogfogyasztás esetén gyakrabban előfordulhattak túladagolások, a járvánnyal együtt járó bizonytalan helyzet hatására pedig elképzelhető, hogy több, korábban leszokó személy tért vissza a szerhasználatához (Reynolds et al. 2020).

Egy online kutatás (EMCDDA 2021) eredményei azt mutatják, hogy a korábban alkalomszerűen drogot fogyasztók csökkentették a fogyasztásukat vagy abba is hagyták a pandémia alatt, ugyanakkor a korábban rendszeresebben fogyasztók növelték a fogyasztásukat. Azonban a korlátozó intézkedések enyhülésével úgy tűnik a rekreációs szerhasználat újra növekedésnek indult (EMCDDA 2021). Egy másik kutatás szerint nőtt az alkohol és kannabisz fogyasztás, ami feltehetően annak tudható be, hogy az országos lezárások miatt a napirend megtört, a napi rutin megváltozásával pedig előtérbe került a szerhasználat (Dumas et al. 2020).

A Covid-19 járvány az egyetemisták életére is jelentős hatással bír mentálisan és szociálisan egyaránt. Az életkörülmények megváltoztak, így számos kihívással kellett megküzdeniük a koronavírus kitörése kapcsán (Sahu 2020), mint például az online tanulás módszerének elsajátítása, online vizsgarendszerre való átállás, munka elvesztése, így a megélhetési nehézségek, a tandíj fizetési nehézségek, a nemzetközi diákok hazautazásának korlátozása, a családdal, barátokkal való kapcsolattartás korlátozása, esetleg szülők elvesztése a vírus miatt stb. További nehézséget jelentett a növekvő képernyő idő, a tervezett nagy életesemények elmaradása pl. diplomaosztó és az oktatási intézmények bezárása (Branquinho et al. 2020). A diákok sok esetben nagyobb megterhelésről, több feladatról számoltak be az online oktatás során, amelyhez a korábbi iskolai környezet és kortársak motiválása is hiányzik (Chaturvedi et al. 2020). A mentális terheltség mellett kialakulhatnak negatív fizikai tünetek a világjárvány hatására, ilyen lehet a fejfájás, izom fájdalom, amely kialakulásához a fizikai aktivitás hiánya is vezethet (Branquinho et al. 2020).

Az egyetemista korosztály vizsgálata miatt fontos egyrészt, mert hazai drogepidemiológiai vizsgálatokból (Paksi et al. 2021) tudjuk, hogy a fiatalabb korosz-

KÖZELKÉP

tály szignifikánsan érintettebb egészségkárosító magatartást tekintve, másrészt amiatt is, mert a mai társadalomban megfigyelhető posztadoleszcenszek tömeges megjelenése, akik az egyetemista korosztályból is kikerülnek. A posztadoleszcens életszakasz egy hosszabb átmenet a serdülőkor és a felnőttkor között, amikor a fiatalok bizonyos szempontból még a serdülőkhöz, más szempontból azonban már a felnőttekhez tartoznak (Arnett 2004, Vaskovics 2000). A posztadoleszcens életszakasz a serdülőkor, a serdülőkori normatív krízis és az identitáskeresés időszakának az elhúzódását is jelenti egyben, amely bizonytalanságot eredményez az egyén életében (Arnett 2004, Somlai 2007, Stone et al. 2012). A hosszabb átmenet egy tartósan „státusz nélküli”, „sehol nem levés” állapot (Gennep 2007), ami szintén bizonytalansággal jár és növeli a rizikómagatartások gyakoribbá válásának az esélyét.

Egyre több kutatás lát napvilágot, amely a koronavírus hatását vizsgálja, de mindezidáig kevés olyan kutatás (EMCDDA 2021) készült, amely azt elemzi, hogyan változott az egészségkárosító magatartás a karantén időszak előtti helyzethez képest, illetve kevés kutatás (Wenjun et al. 2020, Wong – Gao – Tam 2007) elemezte azt, hogy a koronavírus hogyan hat az egyetemisták életére.

Jelen elemzés célja egyrészt annak ismertetése, hogy a rizikómagatartásban (alkohol, dohányzás, kannabisz használat, visszaélés szerű gyógyszerhasználat) milyen változás figyelhető meg a koronavírus hatására a hazai egyetemisták körében. Másrészt célul tűzzük ki annak vizsgálatát, hogy milyen pszicho-szociális tényezőknek tudható be az egyetemisták egészségkárosító magatartásában a Covid-19 hatására bekövetkezett változás. A fentebb bemutatott jelenségek egy része arra utal, hogy csökken a szerhasználat a korlátozó intézkedések miatt (határlezáráások, szórakozóhelyek bezárása), míg más tényezők – mint pl. a Covid-19 hatása a mentális állapotra – a szerhasználat növekedését segíthetik elő. Hipotézisünk szerint a rizikómagatartás nő a pandémia alatt, ami összefüggésbe hozható a pszicho-szociális mutatókkal, mint pl. anyagi nehézségek, depresszió, társas támogatás.

A kutatás módszere

Az Antwerpeni Egyetem koordinálásával 2020 tavaszán valósult meg az a Covid-19 Nemzetközi Diákjóléti Kutatás (*International Student Well-Being Study*) (Van de Velde et al. 2020, Van de Velde et al. 2021), amely célja annak vizsgálata volt, hogy a koronavírus milyen hatással van az egyetemisták életére.⁵ A kutatásban 26 ország 75 egyeteme vett részt, hazánkból a Budapesti Corvinus Egyetem, a Debreceni Egye-

⁵ Jelen tanulmányban nemzetközi eredményeket nem mutatunk be. A nemzetközi kutatásról, nemzetközi eredményekről itt lehet olvasni: <https://www.uantwerpen.be/en/research-groups/centre-population-family-health/research2/covid-19-international/>

KÖZELKÉP

tem, a Miskolci Egyetem és a Szegedi Tudományegyetem vett részt⁶ (Arnold et al. 2020a, Arnold et al. 2020b).

A kérdőívet az Antwerpeni Egyetem dolgozta ki Brooks és munkatársai (2020) cikke alapján, amelyet a Szegedi Tudományegyetem Szociológiai Tanszéke fordított le. A kérdőív angol és magyar nyelven is elérhető volt a diákok számára (mert nemzetközi hallgatók is részt vettek a kutatásban). Minden résztvevő ország saját kérdést is beletehetett a kérdőívbe, amit minden hazai egyetemnek le kellett kérdeznie.

A kutatási projektet az antwerpeni Társadalom- és Bölcsészettudományi Etikai Bizottság hagyta jóvá, és minden hazai egyetemen az arra illetékes személy, bizottság (az intézményi etikai bizottság, kutatási rektorhelyettes, oktatási rektorhelyettes) engedélyezte a kutatás lebonyolítását. A hazai egyetemek nem kaptak anyagi támogatást a kutatás lebonyolítására.

A kutatásban a 2020/21-es tanévben beiratkozott hallgatók vettek részt: magyar és nemzetközi/cserediákok, alap-, mester-, osztatlan és PhD-képzésben résztvevők, valamint speciális képzésben tanulók. Azaz mintavétel nem történt, teljeskörű adatfelvételt céloztunk meg. Az adatfelvétel minden egyetemen egy időintervallumban zajlott: 2020. május 14–28. között. Az adatfelvétel módja online önkitöltős kérdőív volt. Abban eltérés volt az egyes egyetemek között, hogy milyen módon tették elérhetővé a kérdőíveket a hallgatók számára: Neptunon, Facebookon, hírlevélen, e-mailen, Moodle rendszeren stb. keresztül. Minden egyetem azt a csatornát alkalmazta, amelyen leghatékonyabban el lehetett érni a hallgatókat, illetve amire engedélyt kapott. Minden energiabefektetés ellenére elég alacsony lett a válaszolási arány: Corvinus 3,2%, Debrecen 1,7%, Miskolc 8,6%, Szeged 9,7%. Ennek oka feltehetően egyrészt az, hogy a vizsgaidőszak kezdetén zajlott le a kutatás (ezen módosítani nem tudtunk, mert május második felében már mindenhol enyhítések voltak érvényben, a kijárási tilalom megszűnt), másrészt, hogy a hallgatók egyre több kérdőív kitöltésére kapnak felkérést (legyen az társadalomtudományi kutatás, piackutatás vagy értékelő kérdőív), így egyre kevésbé fogékonyak az ilyen jellegű megkeresésekre.

Összesen a négy egyetemen 3353 használható kérdőív volt. Az alábbi táblázatban látható (1. táblázat), hogy a lányok és a BA képzésen tanulók töltötték ki nagyobb arányban a kérdőívet.

⁶ A kutatásban résztvevő kutatók: Arnold Petra, Czibere Ibolya, Csizmady Adrienne, Elekes Zsuzsanna, Lukács Andrea és Vincze Anikó.

KÖZELKÉP

1. táblázat. A hazai minta nem, nemzetiség, képzés típusa szerinti összetétele % N=3353

Nem	férfi	30,3	Képzés	BA	56,2
	nő	69,1		MA	15,4
	x	0,6		osztatlan	16,6
Nemzetiség	magyar	83		doktori	7,9
	külföldi	17		egyéb	3,9

Forrás: Saját szerkesztés

Mint minden kutatásnál, ezen vizsgálat esetében is számos korláttal kell szembeesnlünk. Nem reprezentatív mintán készült a kutatás, és a teljes populációnak csak kis hányada töltötte ki a kérdőívet, így jelentősen torzult a minta és az nem reprezentálja az egyetemek tényleges összetételét. Továbbá korlát az, hogy összesen négy hazai egyetem vett részt a kutatásban, és nem az összes egyetem, így az eredmények nem általánosíthatóak az összes hazai egyetemistára. (A tanulmányban a gördülékenyebb olvashatóság végett hazai egyetemistáknak nevezzük a mintába került hallgatókat.) Ennek megfelelően megállapításaink csakis erre a mintára érvényesek. Az adatbázis súlyozástól eltekintettünk. Továbbá korlátként kell megemlítenünk azt, hogy a korlátozások már enyhültek 2020 májusában, így nem a szigorú karantén alatti helyzet alatt készült az adatfelvétel. (Ez amiatt lényeges, mert vannak kérdések, amelyek úgy szólnak, hogy „jelenleg milyen gyakran fogyaszt”, illetve a koronavírus előtt milyen gyakran fogyasztott). A leíró elemzés korlátja, hogy az a vizsgált négy pszicho-szociális tényező egymásra való hatásának a kiszűrésére nem alkalmas.

Jelen tanulmányban vizsgáltuk a dohányzást, a nagyivást, a kannabisz fogyasztást és a visszaélészerű szerhasználatot, az alábbi módon.

Dohányzás:⁷

- „Átlagosan milyen gyakran dohányozott (cigaretta, szivart, e-cigaretta)?” (1-től 5-ig terjedő skálán)
- „Hány cigaretta szívott el átlagosan egy nap?”

Alkoholfogyasztás – nagyivás:

- „Milyen gyakran fordult elő, hogy egy alkalommal hat vagy annál több pohár alkoholt ivott meg? Poharak száma (pl. egy pohár bor, egy kupica tömény ital, egy pohár sör 2,5–3,3 dl között)” (1-től 5-ig terjedő skálán)
- „Átlagosan hány pohár alkoholt fogyasztott egy héten?”

⁷ A dohányzásra nem tértünk ki a bevezető fejezetben, azonban az elemzésben ezt is vizsgáljuk ezzel kontextusba helyezve a többi rizikómagatartást.

KÖZELKÉP

Visszaélésszerű gyógyszerfogyasztás:

- „Átlagosan milyen gyakran fogyasztott nyugtatót, altatót orvosi javaslat nélkül?”

Kannabisz fogyasztás:

- „Átlagosan milyen gyakran fogyasztott kannabiszt? (marihuána, fű, hasis, ...)?” (1-től 5-ig terjedő skálán)

A rizikómagatartásoknál minden esetben a koronavírus előtti és alatti állapotra kérdeztünk rá az alábbiak szerint.

- „A koronavírus kitörése előtt válasznál gondoljon arra a helyzetre, ami a koronavírus járvány miatt bevezetett első óvintézkedések (pl. távolságtartás) előtti hónapban jellemző volt.”
- „Az elmúlt hét során válasznál gondoljon a kérdőív kitöltését megelőző egy hétre.”

A háttértényezők közül az alábbi pszicho-szociális változókat elemeztük.

- Vírus miatti aggodalmak:
„Mennyire aggódik amiatt, hogy megfertőződik a koronavírussal?”
(0 – egyáltalán nem aggódom 10 – nagyon aggódom)
- Létebizonytalanság:
„Elegendő anyagi forrásom volt a havi kiadásaim fedezésére” a vírus alatt
(1 – teljes mértékben egyetértek 5 – egyáltalán nem érek egyet)
- Társas támogatás:
„Van-e olyan személy, akivel meg tudja beszélni személyes, legbensőbb magánügyeit?” (van – nincs)
- Depresszió:
Depresszió skála (14 item): *Center for Epidemiologic Studies Depression Scale* (Radloff 1977) rövidített változata (Van de Velde et al. 2010) (14–56 értéket vehet fel. Magasabb nagyobb depresszióra utal)

Az elemzés SPSS statisztikai programmal történt. Leíró elemzéseket készítettünk. Szignifikanciát nem számoltunk a fentebb leírt kutatás korlátjai miatt.

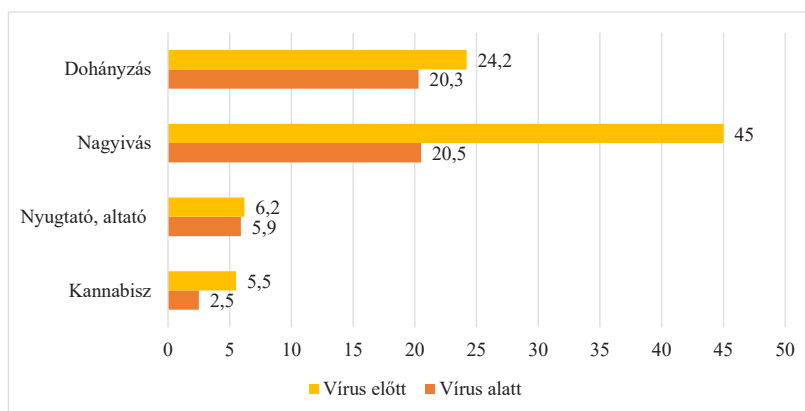
KÖZELKÉP

Eredmények

A fogyasztás gyakoriságának a változása a hazai egyetemisták körében

A vírus előtti időszakban a nagyivás volt a legelterjedtebb a hazai egyetemisták körében, a vírus alatt pedig a dohányzás és a nagyivás együtt szerepel az első helyen. Mind a vírus előtt és a vírus alatt is utolsó helyen a kannabisz használat áll, bár vírus előtt nem sokkal marad el a kannabisz fogyasztás a nyugtató és altató fogyasztása mögött.

Minden egészségkárosító magatartás csökkenést mutat a koronavírus alatt a vírus előtti időszakhoz képest: a legnagyobb változás a nagyivás és kannabisz fogyasztás esetében tapasztalható, amelyek fogyasztási rátája mintegy felére csökkent. Míg a koronavírus előtti időszakban a hazai egyetemisták közel fele fogyasztott hat vagy több italt valamilyen gyakorisággal, addig a koronavírus alatt a diákok ötödével fordult ez elő. A kannabisz esetében 5,5%-ról 2,5%-ra csökkent a fogyasztási ráta. A dohányzás és nyugtató, altató visszaélészerű használat esetében kisebb mértékű csökkenés tapasztalható (1. ábra).

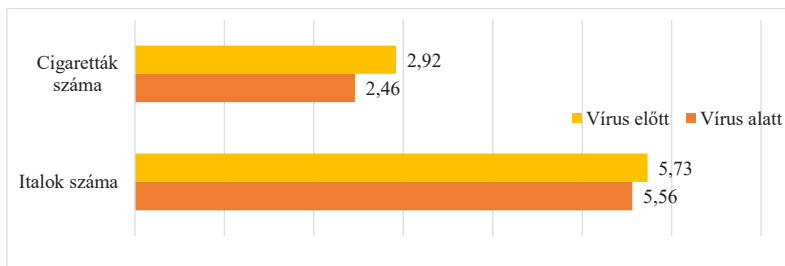

1. ábra. Egészségkárosító magatartások prevalenciája a koronavírus előtt és alatt a hazai egyetemisták körében, %

Forrás: Saját szerkesztés

A fenti fogyasztási rátákkal összhangban az elszívott cigaretták, valamint az elfogyasztott italok átlagos száma is csökkent a vírus alatt a vírus előtti időszakhoz képest (2. ábra).

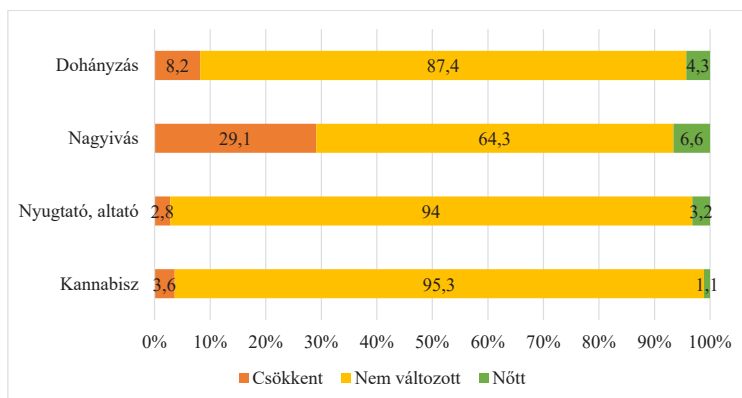
KÖZELKÉP

2. ábra. Elszívott cigaretták és elfogyasztott italok átlagos száma a vírus előtt és vírus alatt a hazai egyetemisták körében

Forrás: Saját szerkesztés

Mindegyik egészségkárosító magatartásban többségében nem változott a fogyasztás gyakorisága a hazai egyetemisták körében. A legnagyobb változás a nagyívás esetében tapasztalható: a hallgatók közel harmadánál csökkent a nagyívás gyakorisága és 6,6%-nál tapasztalható növekedés (3. ábra).

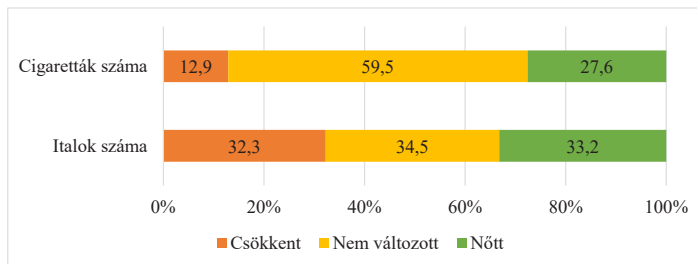
3. ábra. Egységkárosító magatartások változása a koronavírus előtt és alatt a hazai egyetemisták körében, %

Forrás: Saját szerkesztés

Az elfogyasztott italok száma és az elszívott cigaretták száma azonban nagyobb különbségeket mutat a gyakorisághoz képest. Az egyetemisták harmadánál nőtt, és harmadánál csökkent az elfogyasztott italok átlagos száma, az elszívott cigaretták átlagos száma a hallgatók több mint negyedénél növekedést mutat a koronavírus alatt, és több mint tizedüknél csökkent a vírus előtti állapothoz képest (4. ábra).

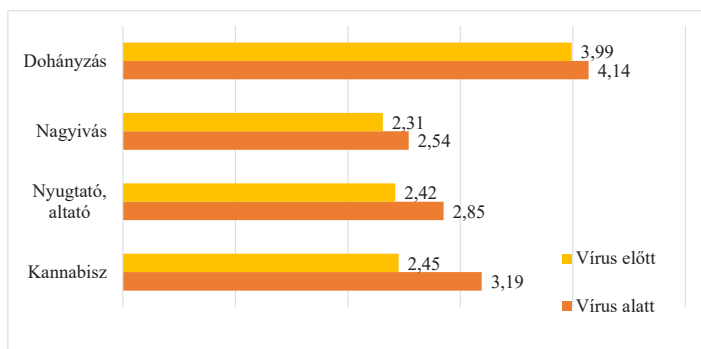
KÖZELKÉP

4. ábra. Az elszívott cigaretták száma és az elfogyasztott italok számának változása a koronavírus előtt és alatt a hazai egyetemisták körében, %

Forrás: Saját szerkesztés

Ha azt vizsgáljuk, hogy a fogyasztók körében hogyan alakult a fogyasztás gyakoriságának átlaga, akkor azt láthatjuk, hogy mindegyik vizsgált egészségkárosító magatartás esetében nőtt a fogyasztás gyakoriságának átlaga. A legnagyobb növekedés a kannabisz, valamint a visszaélésszerű gyógyszerfogyasztás esetében figyelhető meg (5. ábra).

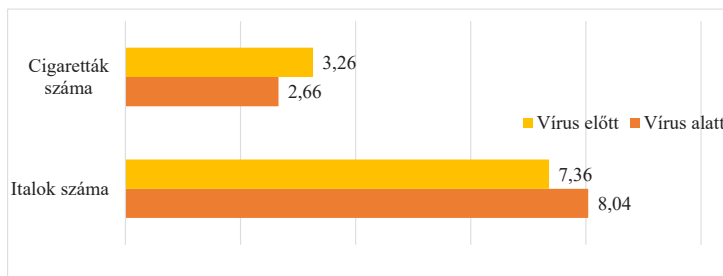
5. ábra. Egészségkárosító magatartások gyakoriságának átlaga a koronavírus előtt és alatt a hazai fogyasztó⁸ egyetemisták körében

Forrás: Saját szerkesztés

Ugyanígy az elfogyasztott italok átlagos száma is nőtt, azonban az elszívott cigaretták átlagos számában csökkenés tapasztalható a dohányzó egyetemisták körében (6. ábra).

⁸ Azokat vettük figyelembe, akik a 1-5-ig terjedő skálán 2-5 értéket jelölték Ritkábban, mint hetente (2) Hetente egyszer (3) Hetente többször (4) (Majdnem) minden nap (5). Azokat nem vettük figyelembe, akik az 1-es értéket (szinte soha) adták meg.

KÖZELKÉP

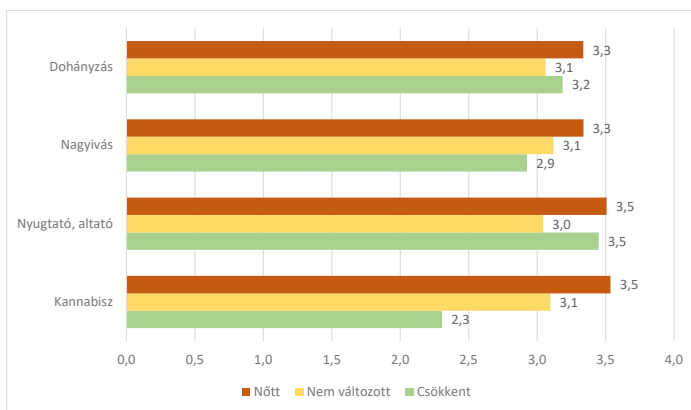

6. ábra. Elszívott cigaretták és elfogyasztott italok átlagos száma a vírus előtt és vírus alatt a hazai fogyasztó egyetemisták körében

Forrás: Saját szerkesztés

A fogyasztás változását befolyásoló pszicho-szociális tényezők

A vírus miatti aggodalom hatása leginkább a kannabisz használatban és enyhébben a nagyívásban mutatkozik meg: azok az egyetemisták, akiknél nőtt a kannabisz fogyasztás vagy a nagyívás a vírus alatt, jobban aggódnak a vírussal való megfertőződéstől, mint azok, akiknél csökkenés tapasztalható a fogyasztásban. A dohányzást és gyógyszer fogyasztást tekintve nem figyelhető meg jelentős eltérés a vírus miatti aggodalomban, a fogyasztásban növekedést, vagy csökkenést mutató diákok között (7. ábra).

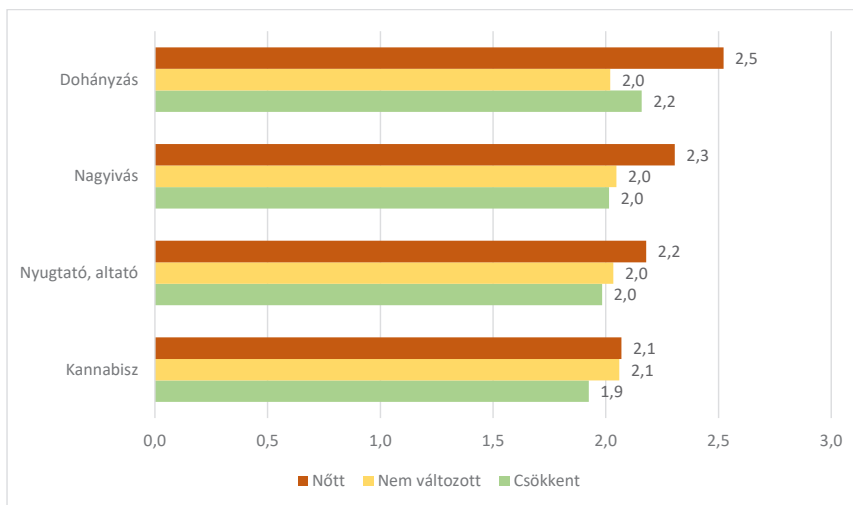
7. ábra. A vírussal való megfertőzés miatti aggodalom skálapontok átlaga az egészségkárosító magatartások változása tükrében a hazai egyetemisták körében

Forrás: Saját szerkesztés

KÖZELKÉP

A létbizonytalanság (anyagi problémák) úgy tűnik kevésbé fejt ki hatását a rizikómagatartásra, csupán enyhe eltérést tapasztaltunk: mind a négy vizsgált egészségkárosító magatartás esetében azoknál, akiknél nőtt a fogyasztás mértéke valamelyest nagyobb mértékű anyagi problémák jelentkeztek azokhoz a diákokhoz képest, akiknél csökkenés volt tapasztalható a fogyasztás gyakoriságában (8. ábra).

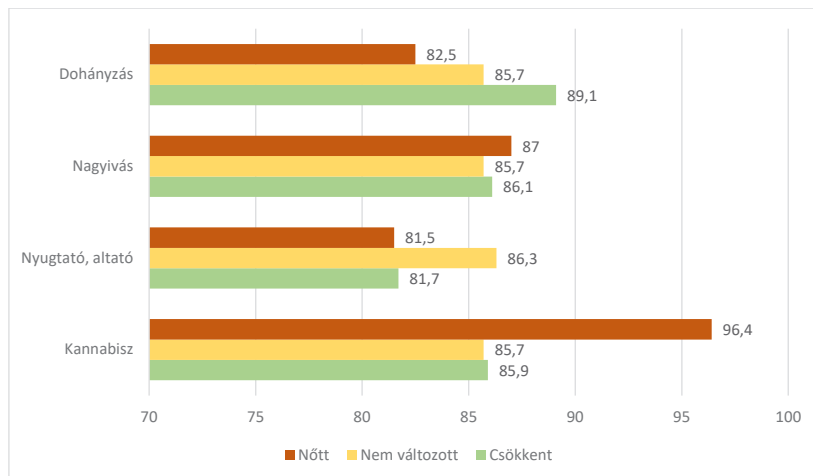
8. ábra. „Elegendő anyagi forrásom volt a havi kiadásaim fedezésére” skálapontok átlaga az egészségkárosító magatartások változása tükrében a hazai egyetemisták körében

Forrás: Saját szerkesztés

A társas támogatást tekintve meglehetősen vegyes kép rajzolódik ki: markánsabb eltérés a kannabisz és a dohányzás esetében figyelhető meg. A nagyivásra és gyógyszerfogyasztásra úgy tűnik nincs jelentős hatással a társas támogatottság (9. ábra).

Míg a dohányzásnál egyértelműen védőfaktort jelent a társas támogatottság – tehát az, hogy van olyan személy az életében, akivel meg tudja osztani a személyes, legbensőbb magánügyeit – ezzel szemben a kannabisz használatnál a társas támogatás megléte épphogy rizikófaktort jelent: azok az egyetemisták, akiknél nőtt a dohányzás gyakorisága a vírus alatt, kisebb arányban jelölték meg azt, hogy van közeli barátjuk, ezzel szemben akinél nőtt a kannabisz fogyasztás gyakorisága, ők lényegesen nagyobb arányban jelölték meg azt, hogy van közeli barátjuk, mint azok a diákok, akiknél csökkent a fogyasztás gyakorisága. Tehát úgy tűnik a kannabiszhasználatban a vírus alatt is érvényesül a társas hatás – inkább fogyasztanak együtt, mint egyedül.

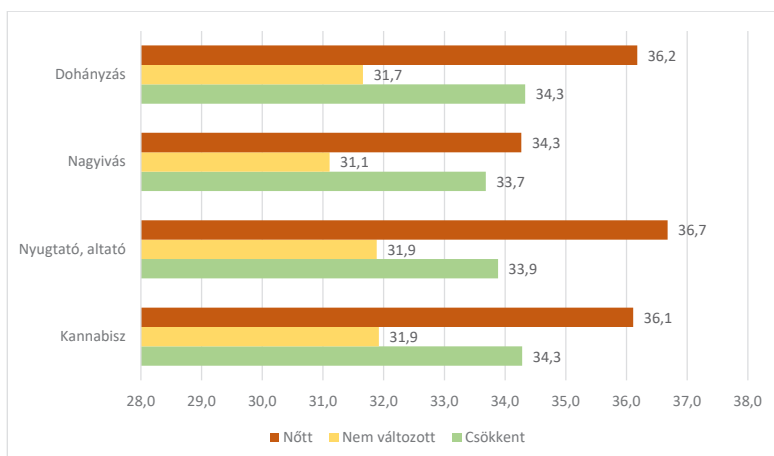
KÖZELKÉP

9. ábra. „Van-e olyan személy, akivel meg tudja beszélni személyes, legbensőbb magánügyeit?” kérdésre „igen”-nel válaszolók aránya (%) az egészségkárosító magatartások változása tükrében a hazai egyetemisták körében

Forrás: Saját szerkesztés

A vírus alatti depresszió hasonló mintázatot mutat mind a négy egészségkárosító magatartásnál. A fogyasztás gyakoriságában növekedést mutató diákok nagyobb mértékű depresszióról számoltak be, mint azok a diákok, akinél csökkent vagy nem változott a fogyasztás gyakorisága. A depresszió tehát egyértelműen rizikótényezőt jelent a fogyasztás gyakoribbá válásában (10. ábra).

10. ábra. Depresszió skálapontok átlaga az egészségkárosító magatartások változása tükrében a hazai egyetemisták körében. *Forrás: Saját szerkesztés*

KÖZELKÉP

Összegzés

Tanulmányunkban azt vizsgáltuk, hogyan változott a hazai egyetemisták egészségkárosító magatartása a Covid-19 vírus alatt, a vírus előtti időszakhoz képest.

Az összes egészségkárosító magatartás (dohányzás, nagyívás, visszaélészerű nyugtató, altató fogyasztás, kannabisz használat) csökkent a Covid-19 alatt. A legnagyobb változás a nagyívás és kannabisz fogyasztás esetében tapasztalható, amelyek fogyasztási rátája mintegy felére csökkent. Ez feltehetően annak tudható be, hogy ebben a korosztályban a nagyívás és kannabisz használat jellemzően közösségi térben, szórakozóhelyeken, házibuliban stb. történik, olyan színtereken, amelyek „zárva” voltak a koronavírus alatt a korlátozó intézkedések érvénybe lépése miatt. Ez alapján azt vélelmezzük, hogy azok a fiatalok, akik a pandémia előtt rekreációs használók voltak, a korlátozások alatt egyáltalán nem, vagy ritkábban fogyasztottak. Továbbá a csökkenést okozhatja az, hogy a kannabisz beszerzése akadózott a határlezárások miatt.

A kutatásban résztvevő egyetemisták többségénél nem változott a fogyasztás gyakorisága egyik vizsgált rizikómagatartásnál sem. A legnagyobb változás a nagyívás esetében tapasztalható: a hallgatók közel harmadánál csökkent a nagyívás gyakorisága és 6,6%-nál tapasztalható növekedés, amely a fentebb leírt okkal magyarázható.

Mindazonáltal eredményeink azt jelzik, hogy a már fogyasztók körében nőtt a fogyasztás gyakoriságának az átlaga: a legnagyobb növekedés a kannabisz, valamint a visszaélészerű gyógyszerfogyasztás esetében figyelhető meg. Azaz, azok a hazai egyetemisták, akik a Covid-19 kitörése előtt is fogyasztottak kannabiszt, gyógyszert, ittak több mint hat italt vagy dohányoztak, a karantén alatti időszakban átlagban gyakrabban tették ezt, tehát valószínűleg nőtt a problémásabb fogyasztók száma.

Négy olyan tényezőt vizsgáltunk, amelyek hatással lehetnek az egészségkárosító magatartás gyakoribbá válására: a vírus miatti aggodalmat, az anyagi problémákat, a társas támogatást és a depressziót.

A dohányzás, a nagyívás, a gyógyszerhasználat és a kannabisz esetében is a depresszió rizikótényezőként mutatkozik: a fogyasztás gyakoriságában növekedést mutató diákok nagyobb mértékű depresszióról számoltak be. A depresszióhoz hasonlóan kockázati tényezőt jelent a létbizonytalanság mindegyik magatartás esetében, azonban az enyhébb mértékben mutatkozik meg.

A vírus miatti aggodalom hatása leginkább a kannabisz használatban és enyhébben a nagyívásban mutatkozik meg: azoknál az egyetemistáknál, akiknél nőtt a kannabisz fogyasztás vagy a nagyívás a vírus alatt, jobban aggódnak a vírussal való megfertőzéstől, mint azok, akiknél csökkenés tapasztalható a fogyasztásban.

A társas támogatottság jelentősebben a kannabisz fogyasztással és a dohányzással mutat kapcsolatot: míg a dohányzásnál egyértelműen védőfaktort jelent a társas támogatottság, addig a kannabisz használatnál rizikótényezőként mutatkozik, ami

KÖZELKÉP

azt jelzi, hogy a kannabisz használatnál a karantén alatti időszakban is a társas hatás érvényesül.

A fogyasztás prevalenciájának a csökkenése, valamint az, hogy nőtt a fogyasztás gyakoriságának az átlaga arra utalnak, hogy a Covid-19 alatt a hazai egyetemisták körében feltehetően csökkent a rekreációs használat, és nőtt a problémásabb fogyasztás a korábban már ismertetett nemzetközi online kutatáshoz hasonlóan (EMCDDA 2021). Mindez arra utal, hogy a bevezetőben bemutatott tényezők mind a csökkenő és mind a növekedő hatást is kifejtik: csökkent a rekreációs használat feltehetően a *social distance*, a szórakozóhelyek bezárása, a drogok nehezebb beszerezhetősége miatt, azonban a korábban már használók körében növekedés tapasztalható, feltehetően mert őket mentálisan jobban megviselte a Covid-19. Eredményeink arra hívják fel a figyelmet tehát, hogy a karantén alatti átmeneti helyzetet nehezebben viselő egyetemisták esetében gyakoribbá válhatnak az egészségkárosító magatartások: azok az egyetemisták körében, akik nagyobb depressziót mutatnak, anyagi problémákkal küzdenek, jobban félnek a vírustól való megfertőzéstől, illetve kisebb társas támogatásban részesülnek (kivéve a kannabisznál) nagyobb eséllyel lesznek gyakoribbak az egészségkárosító szokások.

Mindezek azt jelzik, hogy kiemelt figyelmet kell fordítani a preventív eszközökre, amelyek védőfaktoroként szolgálhatnak a Covid-19 pandémia által kialakuló rossz mentális állapottal (Serafini et al. 2020), valamint a rosszabb mentális állapottal esetlegesen együtt járó rizikómagatartásokkal szemben. Ilyen a társas támogatottság, az ellenállóképesség és a megelőző stratégiák elsajátítása. A társas támogatottság tekintetében érdemes céltotán foglalkozni a veszélyeztetett csoportokkal, így az egészségügyi dolgozókkal és fertőzöttekkel. Az ellenállóképesség kialakítható azáltal, hogy az illetékes intézmények, szervek megfogalmazzanak a társadalom számára olyan feladatokat, tanácsokat, amelyek a közösségben is betarthatók és az egyén fontosságát hangsúlyozzák. A megelőzés megvalósításához szükséges lenne pszichológiai szolgáltatások és segélyvonalak biztosítására ebben a mentálisan megterhelő időszakban (Serafini et al. 2020). A megelőző stratégiák az egyén szintjén is megvalósulhatnak, ilyen a rutin kialakítás, a családi és baráti kapcsolatok ápolása, valamint olyan tevékenységek/hobbik végzése, amelyek energiával töltenek fel (Branquinho et. al. 2020).

Irodalom

- Arnett, J. J. (2004): *Emerging Adulthood: the Winding Road From the Late Teens Through the Twenties*. Oxford University Press, New York
- Arnold P. – Elekes Zs. – Cibere I. – Vincze A. – Csizmady A. – Lukács A. (2020a): COVID-19 International Student Well-Being Study (C19 ISWS) in Hungary. *Corvinus Journal of Sociology and Social Policy*, 11(2).

KÖZELKÉP

- Arnold P. – Elekes Zs. – Bencsik N. (2020b): Az egyetemisták egészségkárosító magatartása és háttértényezői a koronavírus idején. Egy nemzetközi COVID kutatás első eredményei. „A szociológia egy sikeres évszázad előtt?” A Magyar Tudományos Akadémia Kiváló Kutatóhely Szociológiai Intézet konferenciája, előadás, 2020. október 8–9.
- Branquinho, C. – Kelly, C. N. – Arevalo, L. C. – Santos, A. C. (2020): „Hey, we also have something to say”: A qualitative study of Portuguese adolescents’ and young people’s experiences under COVID-19. *Journal of Community Psychology*, 48(8). DOI:10.1002/jcop.22453
- Brooks, S. – Webster, R. – Smith, L. – Woodland, L. – Wessely, S. – Greenberg, N. – Rubin, G. J. (2020): The psychological impact of quarantine and how to reduce it: rapid review of the evidence. *SSRN Electronic Journal*, 395(10227): 912–920. DOI:10.2139/ssrn.3532534
- Chaturvedi, K. – Vishwakarma, D. K. – Singh, N. (2020): COVID-19 and its impact on education, social life and mental health of students: A Survey. *Children and Youth Services Review*, 121. DOI:10.1016/j.childyouth.2020.105866
- Dumas, T. – Ellis, W. E. – Litt, D. M. (2020): What Does Adolescent Substance Use Look Like During the COVID-19 Pandemic? Examining Changes in Frequency, Social Contexts, and Pandemic-Related Predictors. *Journal of Adolescent Health*, 67(3). DOI:10.1016/j.jadohealth.2020.06.018
- EMCDDA (2021): *European Drug Report 2021: Trends and Developments*. Publications Office of the European Union, Luxembourg. <https://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/13838/TDAT21001ENN.pdf>. (Utolsó letöltés: 2021. 07. 19.)
- Gennep A. (2007): *Átmeneti rítusok*. L'Harmattan Kiadó, Budapest
- Paksi B. – Pillok P. – Magi A. – Demetrovics Zs. – Felvinczi K. (2021): Az Országos Lakossági Adatfelvétel az Addiktológiai Problémákról 2019 reprezentatív lakossági felmérés módszertana. *Neuropsychopharmacologia Hungarica*, 22(4): 184–207. <https://mppt.hu/magazin/pdf/vol23issue1/v23i1p184.pdf>. (Utolsó letöltés: 2021. 09. 07.)
- Radloff, L. S. (1977): The CES-D Scale: A self-report depression scale for research in the general population. *Applied Psychological Measurement*, 1(3): 385–401. <https://doi.org/10.1177/014662167700100306>
- Reynolds, J. – Wilkinson, C. (2020): Accessibility of ‘essential’ alcohol in the time of COVID -19: Casting light on the blind spots of licensing?. *Drug and Alcohol Review*, 39(4). DOI:10.1111/dar.13076
- Sahu, P. (2020): Closure of Universities Due to Coronavirus Disease 2019 (COVID-19): Impact on Education and Mental Health of Students and Academic Staff. *Cureus* 12(4): e7541. DOI 10.7759/cureus.7541

KÖZELKÉP

- Serafini, G. – Parmigian, B. – Amerio, A. – Aguglia, A. – Sher, L. – Amore, M. (2020): The psychological impact of COVID-19 on the mental health in the general population. *QJM: An International Journal of Medicine*, 113(8): 529–535. DOI:10.1093/qjmed/hcaa201
- Somlai P. (2007): A posztadoleszcsek kora. Bevezetés. In: Somlai P. (szerk.): *Új ifjúság – Szociológiai tanulmányok a posztadoleszcsekről*. Napvilág Kiadó, Budapest, 9–45.
- Stone, A. L., Becker, L. G., Huber, A. M., Catalano, R. F. (2012): Review of Risk and Protective Factors of Substance Use and Problem Use in Emerging Adulthood. *Addictive Behaviours*, 37: 747–775.
- Van de Velde, S. – Bracke, P. – Levecque, K. – Meuleman, B. (2010). Gender differences in depression in 25 European countries after eliminating measurement bias in the CES-D 8. *Social science research*, 39(3): 396–404.
- Van de Velde, S. – Wouters, E. – Buffel, V. – Van Hal, G. – Bracke, P. (2020): Study Protocol. University of Antwerp, Belgium, Not published
- Van de Velde, S. – Buffel, V. – Bracke, P. – Van Hal, G. – Somogyi, N. – Willems, B. – Wouters, E. and the C19 ISWS partners (2021). The COVID-19 International Student Well-being Study. *Scandinavian Journal of Public Health*, 49(1). DOI: 10.1177/ 1403494820981186
- Vaskovics L. (2000): A posztadoleszcencia szociológiai elmélete. *Szociológiai Szemle* (4): 3–20.
- Wong, T. W. – Gao, Y. – Tam, W. W. S. (2007): Anxiety among university students during the SARS epidemic in Hong Kong. *Stress and Health: Journal of the International Society for the Investigation of Stress*, 23(1): 31–35. DOI:10.1002/smi.1116
- Wenjun, C. – Ziwei, F. – Guoqiang, H. – Mei, H. – Xinrong X. – Jiaxin, D. – Jianzhong, Z. (2020): The psychological impact of the COVID-19 epidemic on college students in China. *Psychiatry Research Volume*, 287: 112934. DOI: 10.1016/j.psychres.2020.112934